

ชาวซิกข์ในสยามและล้านนา ว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์การตั้งชุมชน ศาสนา และการค้า Sikhs in Siam and Lanna ; History of Settlement, Religion and Trading

อภิรัฐ คำวัง¹

บทคัดย่อ

ชาวซิกข์ถือเป็นชาวอินเดียกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในสังคมไทย บรรพบุรุษอาศัยอยู่ในดินแดนปัญจาบ (รัฐปัญจาบในอินเดียและปากีสถาน) เดินทางเข้ามาค้าขายในไทยสมัยรัชกาลที่ 5 และได้เริ่มตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และจังหวัดต่างๆ

การตั้งถิ่นฐานของชาวซิกข์ในไทยมีลักษณะเด่น 5 ประการ คือ (1) เป็นชุมชนค้าผ้า (2) มีการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนวินัยอย่างเคร่งครัด (3) สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยและสังคมท้องถิ่นได้ แต่มีการผสมกลมกลืนกับคนท้องถิ่นน้อย (4) มีน้ำใจและคอยช่วยเหลือแบ่งปันต่อสังคมที่ร่วมอาศัยอยู่ด้วย (5) ใช้ภาษาปัญจาปีในการสื่อสาร

ด้านการค้า มีพัฒนาการจากชาวซิกข์รุ่นแรกๆ ที่เดินเร่ขายผ้าจนสามารถตั้งตัวได้ เป็นเจ้าของกิจการค้าผ้า ในปัจจุบัน ลูกหลานชาวไทยซิกข์ส่วนใหญ่มีการศึกษาที่สูงขึ้นและสนใจที่จะประกอบอาชีพในธุรกิจอื่นๆ ทำให้พหุภาคการณได้ว่าอนาคตของชาวไทยซิกข์จะสืบทอดกิจการค้าผ้าจะลดลง

คำสำคัญ : ชาวซิกข์/ชาวไทยซิกข์, ศาสนาซิกข์, อินเดียศึกษา/ภารตศึกษา, ชุมชนชาวไทยอินเดีย, การค้าผ้า

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมและการพัฒนา เอกอินเดียศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่วิจัยศูนย์ภารตศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

Abstract

Thai Sikhs are one of the largest group of the Indian diaspora in Thailand. Their ancestors were from Punjab (Punjab is now in India and Pakistan) and migrated for trade during the reign of King Rama V. They settle in Bangkok, Chiangmai and other provinces.

Five outstanding characteristics of Sikh settlement in Thailand are : 1) predominance in the textile community, 2) strict religious practices, 3) successful integration into Thai mainstream and local societies but less mixing with locality, 4) contributions and help for the society and 5) use of Punjabi as medium for intra-community communication.

The textile trade was developed from previous generations who started out by hawking. When their business became established they would in their own fabric shops. At present, descendants of the early Sikh traders are well educated and have branched out into other businesses. It is predicted that, in the future, Thai Sikhs will become less involved in the textile business.

Keywords : Sikh/Thai Sikh, Sikhism, Indian Studies/Bharat Studies, Thai Indian community, textile business

การนำเสนอสารัตถะในครั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาวิจัยในโครงการ “อินเดียในประเทศไทย : พลวัตในการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่ประชาคมอาเซียนและเอเชีย”² จากการศึกษาเกี่ยวกับชาวไทยซิกข์ ทำให้พบมิติทั้งทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างและความเป็นสังคมชาวไทยซิกข์ในสังคมไทย โดยสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การเมืองอินเดียและอุษาคเนย์ในยุคอาณานิคม

การหยิบยกเรื่องราวของชาวซิกข์ในสยามและล้านนามากล่าวคู่กันเนื่องจากชาวซิกข์เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานโดยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจาก

ศตวรรษที่ผ่านมาสู่ปัจจุบัน สังคมชาวไทยซิกข์ในเชียงใหม่เป็นสังคมที่เก่าแก่ ส่วนในกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของชาวไทยซิกข์และเป็นสังคมที่ใหญ่ที่สุดในไทย ดังนั้น ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นประเด็นเฉพาะทางมิติประวัติศาสตร์การตั้งชุมชน ศาสนา และการค้าของชาวไทยซิกข์

ชาวซิกข์คือใคร

ชาวซิกข์ (Sikh) หมายถึง ผู้นับถือศาสนาซิกข์ (Sikh/Sikhism)² โดยศาสนาซิกข์มีถิ่นกำเนิดในปัญจาบ (Punjab) ชาวซิกข์จึงเป็นชาวปัญจาบหรือปัญจาบี ปัจจุบันดินแดนปัญจาบอยู่ในอินเดียและปากีสถาน⁴

ชาวปัญจาบี (Punjabi) เป็นผู้ที่พูดภาษาปัญจาบีเป็นภาษาแม่หรือเป็นผู้ที่มีถิ่นกำเนิดในปัญจาบ แต่ชาวปัญจาบีทั้งหมดไม่ได้นับถือศาสนาซิกข์ ในรัฐปัญจาบของอินเดีย หมายถึง รัฐแห่งผู้ที่พูดภาษาปัญจาบี (state of Punjabi) ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในรัฐปัญจาบของอินเดียเป็นผู้นับถือศาสนาซิกข์หรือเป็นชาวซิกข์

ด้านความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวซิกข์เป็นชาวปัญจาบี แต่เมื่อชาวซิกข์มาตั้งถิ่นฐานในไทย มีลูกหลานถือกำเนิดในแผ่นดินไทย จึงถือเป็นชาวไทย ทว่ายังคงนับถือศาสนาซิกข์ตามบรรพบุรุษ จึงเรียกว่าชาวไทยซิกข์ ขณะเดียวกันยังสามารถเรียกว่าชาวไทยปัญจาบีได้ แต่จะหมายรวมถึงผู้นับถือศาสนาและลัทธิอื่นด้วย

² โครงการวิจัย ดำเนินการโดย รศ.ดร.โสภณา ศรีจำปา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี 2552/2009-2553/2010 โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

³ ศาสนาซิกข์เริ่มปี 2021/1469 ก่อตั้งโดยพระศาสดาคุรูนานักเดวชาฮิบ (นับปีประสูติของผู้ก่อตั้งเป็นปีกำเนิดศาสนา)

⁴ หลังจากที่ยุคอินเดียประกาศเอกราชจากอาณานิคมอังกฤษ ในปี 2490/1947 ทำให้ปากีสถานของแยกออกเป็นประเทศใหม่

⁵ ล้านนา (อาณาจักรล้านนา) มีอาณาเขตรวม 8 จังหวัด คือ ลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน

ชาวซิกข์บนแผ่นดินสยามและล้านนาในศตวรรษ

ความจริงเรื่องทางการค้าของสยามและล้านนา¹ ได้ขจรกระจายไปถึงเอเชียใต้ ทำให้มีบรรดาพ่อค้าชาวอินเดียทยอยเดินทางเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นระยะๆ หากกล่าวเฉพาะกลุ่มชาวซิกข์แล้ว มีหลักฐานบ่งบอกว่าชาวซิกข์เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือประมาณหนึ่งศตวรรษ เนื่องจากชาวไทยซิกข์ในเชียงใหม่เพิ่งจะเฉลิมฉลองศาสนสถานคุรุศวาราเชียงใหม่ครบ 102 ปี ในปี 2552/2009

จากผลการศึกษาของมานิตย์ คณะโต (2536 : 70) พบว่าชาวอินเดียมุสลิมเป็นกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาเมืองเชียงใหม่ราวปี 2300/1757 และสันนิษฐานว่าชาวอินเดียซิกข์น่าจะเข้ามาในราวปี 2400/1857 ส่วนชาวอินเดียฮินดูเข้ามาปี 2418/1875 ขณะที่ อินทรีา ซาฮ์ (2546 : 53-54) พบว่า ในปี 2446/1903 มีรายงานเกี่ยวกับการลงทะเบียนคนในบังคับของอังกฤษซึ่งเข้ามายังล้านนา โดยเดินทางเข้ามาทางแม่สอดและระแหง มีชาวอินเดียในเชียงใหม่ 114 คน จากคนในบังคับทั้งหมด 3,490 คน และมีชาวอินเดียในนาน 50 คน จากคนในบังคับทั้งหมด 998 คน แต่ทั้งนี้ไม่ได้ชี้ชัดว่าเป็นชาวซิกข์จำนวนเท่าใด เพียงแต่กล่าวโดยรวมว่าเป็นชาวอินเดีย

ตามประวัติของสมาคมศรีคุรุสิงห์สมาพันธ์ที่กล่าวว่า ชาวซิกข์คนแรกที่เดินทางจากปัญจาบเข้ามายังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร คือ นายกิริปาราม มาตาม เป็นพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในปี 2429/1886 แต่เป็นการเดินทางไปมาเพื่อค้าขายก่อนการตั้งถิ่นฐานในเวลาต่อมา สำหรับชาวซิกข์คนแรกที่เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานที่ลุ่มแม่น้ำปิง เชียงใหม่ คือ นายอีเซอร์ ซิงห์ ในปี 2448/1905 ขณะที่กิตติศักดิ์ เสงฆปฏิกุล (2553 : 19) กล่าวว่าชาวซิกข์กลุ่มแรกที่เข้ามายังลุ่มแม่น้ำวัง ลำปาง คือ นายวรีอาม ซิงห์ หรือวารียาม ซิงห์ พร้อมพี่น้องคือ นายยากัด ซิงห์ และนายดาลีป ซิงห์ ซึ่งเข้ามาในปี 2473/1930

จากหลักฐานที่ปรากฏ ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า การเข้ามาค้าขายและการตั้งถิ่นฐานของชาวซิกข์ในสยามและล้านนาอยู่ในช่วงทศวรรษหลังปี 2400/1857 และมีชาวซิกข์ตั้งคุรุศวาราชั่วคราวแห่งแรกอยู่ในล้านนาที่ลุ่มแม่น้ำปิง เชียงใหม่ ในปี 2450/1907 จากนั้นจึงมีการตั้งคุรุศวาราที่ถาวรและ

กรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

ปัจจุบัน พบว่ามีชาวไทยซิกซ์อาศัยกระจายอยู่ในเมืองต่างๆ ทุกภูมิภาคของไทย จากรายงานว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนานานาชาติ (International Religious Freedom) ของ UNHCR⁶ ได้รายงานไว้ว่า ประเทศไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยในปี 2551/2008 มีผู้นับถือศาสนาซิกซ์ 70,000 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา เมืองพัทยา เกาะสมุย และภูเก็ต

เมื่อพิจารณาข้อมูลย้อนหลังแล้ว ในรายงานของ UNHCR ปี 2547/2004 ได้รายงานว่ามีผู้นับถือศาสนาซิกซ์ราว 50,000 คน จึงทำให้เห็นว่าในช่วงระยะเวลา 4 ปี (2551/2008-2547/2004) มีจำนวนเพิ่มขึ้น 20,000 คน หรือ 1.4 เท่า และจากผลการศึกษาของ อินทรา (อ้างแล้ว : 147) พบว่า ในปี 2480/1937 มีชาวซิกซ์ 1,532 คน ต่อมาอีก 55 ปี ในปี 2535/1992 มีชาวซิกซ์เพิ่มขึ้นราว 20,000 คน หรือประมาณ 13 เท่า (2480/1937-2535/1992) ส่วนในเชียงใหม่ มานิต (อ้างแล้ว) พบว่า ปี 2535/1992 มีชาวซิกซ์อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ 84 คน (16 ครอบครัว) บริเวณตำบลช้างม่อย ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลศรีภูมิ สำหรับที่ลำปาง (กิตติศักดิ์, อ้างแล้ว) มีชาวไทยอินเดียทั้งชาวซิกซ์และฮินดูประมาณ 50-60 คน (ช่วงปี 2551/2008-2552/2009)

ปัจจัยที่สนับสนุนให้ชาวซิกซ์จากปัญจาบสู่สยามและล้านนา

เหตุผลสนับสนุนให้พ่อค้าชาวซิกซ์ออกจากปัญจาบ แล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในสยามและล้านนา น่าจะมีปัจจัยอย่างน้อย 2 ประเด็นหลัก ในประเด็นแรก เป็นปัจจัยผลักดัน สืบเนื่องมาจากสภาพทางการเมืองภายในปัญจาบและอินเดียภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ส่วนประเด็นที่สอง เป็นปัจจัยดึงดูด เนื่องด้วยสยามและล้านนาเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่ชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาอาศัยอยู่ ทำการค้าขาย มีความสงบร่มเย็น นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีก อาทิ ลักษณะความเป็นพ่อค้าของชาวซิกซ์ที่นิยมเดินทางไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อทำการค้าขาย

⁶ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) คือ ข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ รายงานดังกล่าวจัดทำโดยสำนักงานประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชนและแรงงาน เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2551/2008, วันที่ 15 กันยายน 2547/2004

ปัจจัยทางการเมืองการปกครองในดินแดนปัญจาบและอินเดีย
ภายใต้**อาณานิคมอังกฤษ** อาจจะเป็นเรื่องยาวหากกล่าวถึงอินเดียยุคอาณานิคม
อังกฤษที่กินเวลานานกว่าสองศตวรรษ ดังนั้น จึงขอหยิบยกเหตุการณ์ที่สำคัญมา
กล่าวพอสังเขปเพื่อเป็นการเชื่อมโยงว่าปัจจัยผลักดันให้ชาวซิกข์ออกจากปัญจาบ
มีความเป็นมาอย่างไร

กรุณา กุศลาสัย และ เรืองอุไร กุศลาสัย (2542 : 35-46) กล่าวไว้ว่า
บริษัทอีสต์อินเดียภายใต้การดูแลของรัฐบาลอังกฤษได้เข้าไปค้าขายบนแผ่นดิน
อินเดียตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ต่อมาปี 2300/1757 เกิดสงครามปลัสซี (Battle of
Plassey) ระหว่างอังกฤษกับกษัตริย์เบงกอล อังกฤษสามารถแสดงแสนยานุภาพ
ต่อกองทัพอินเดียได้ แต่ยังไม่ได้เข้าไปครอบครองอินเดีย ต่อมาปี 2308/1765
บริษัทอีสต์อินเดียมีอำนาจเก็บภาษีอากรในเบงกอล พินาร์ โอริสสา ถือเป็นการเข้า
ครอบครองอินเดียในสามแคว้น และสามารถเข้าควบคุมการค้าในลุ่มแม่น้ำคงคา
จนไกลถึงตาวัได้ ถือว่าอยู่ในฐานะที่สามารถจะเข้าสู่อาณาจักรอินเดียทั้งหมด

ราชโมฮาน คานธี (2551 : 219-249) กล่าวว่า เกิดสงครามขึ้นสอง
ครั้งระหว่างบริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษกับชาวซิกข์ ครั้งแรกเกิดขึ้นในช่วงปี
2388/1845-2389/1846 ที่มุดกี (Mudki) อังกฤษเป็นฝ่ายชนะ แต่เหตุการณ์ครั้งนั้น
ทำให้อังกฤษตระหนักถึงการสู้รบของชาวซิกข์ และครั้งที่สองในปี 2392/1849
ทำให้อังกฤษสามารถเข้าปกครองดินแดนปัญจาบได้และอยู่อย่างยาวนานเกือบ
ศตวรรษ ระหว่างปี 2392/1849-2490/1947

ในปี 2400/1857 เกิดกบฏครั้งใหญ่ เนื่องจากบริษัทอีสต์อินเดียสามารถ
ครอบครองที่ดิน จนทำให้กลุ่มชนนางอินเดียสูญเสียผลประโยชน์หลังจากเกิดการ
กบฏ รัฐบาลอังกฤษได้เข้าไปปกครองแทนที่บริษัทอีสต์อินเดียและบริหารจัดการ
ในอินเดีย (ราชโมฮาน, อ้างแล้ว : 300) ในวันที่ 1 มกราคม 2420/1877 สมเด็จพระ
ราชินีวิกตอเรียแห่งอังกฤษได้รับการประกาศให้เป็นสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่ง
อินเดียในสภากการปกครองกรุงเดลี

จนกระทั่งในปี 2490/1947 อินเดียประกาศเอกราชจากอาณานิคม
อังกฤษ โดยมี ยวหาระลาล เนห์รู ผู้นำพรรคคองเกรสแห่งชาติอินเดีย (The Na-
tional Congress) แต่ในปีเดียวกัน มุฮัมหมัด อาลี จินนาห์ ผู้นำพรรคสันนิบาต

มุสลิม (Muslim League) ขอแยกประเทศใหม่ จึงทำให้ดินแดนปัญจาบเป็นพื้นที่แบ่งประเทศ มีผลทำให้ปัญจาบกลายเป็นสองส่วน ปัญจาบตะวันตกเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่อ้อยละ 60 ของดินแดนอยู่ในการดูแลของสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน เป็นเหตุให้มีการอพยพครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ชาวฮินดูชาวซิกข์ชาวหกล้านคนอพยพจากปากีสถานสู่อินเดีย และชาวมุสลิมในจำนวนใกล้เคียงอพยพออกจากอินเดียเข้าไปในปากีสถาน

ปัจจัยดึงดูดและเชื้อต่อการค้าขายในสยามและล้านนา พ่อค้าชาวซิกข์เดินทางมายังดินแดนสยามและล้านนา มีเป้าหมายเพื่อแสวงหาโอกาสทางการค้า โดยไม่เผยแพร่ศาสนาซิกข์ เมื่อมาอาศัยอยู่ค้าขายได้สักระยะหนึ่งแล้ว ก็มักจะพบว่าดินแดนที่สามารถทำการค้าได้ดี และยังสามารถที่จะลงหลักปักฐานได้เช่นกัน

การเลือกมาค้าขายในพระนครเพราะเป็นเมืองใหญ่เป็นศูนย์กลางทางการค้าที่เจริญเติบโตและมีอิทธิพลในภูมิภาคอุษาคเนย์ ส่วนการเลือกมาค้าขายในล้านนาโดยเฉพาะเชียงใหม่และลำปาง เนื่องจากเชียงใหม่ในยุคนั้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่เชื่อมกับพม่า ขณะนั้นพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษเช่นเดียวกับอินเดีย

ชาวซิกข์ก็เป็นชาวต่างประเทศอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในสยามและล้านนา เนื่องด้วยในยุคนี้มีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนา ค้าขาย ตั้งถิ่นฐานอยู่เสมอ แต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะหลังจากการเสด็จประพาสอินเดียปี 2415/1872⁷ ถือเป็นยุคที่มีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาค้าขายมาก สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2530 : 146) กล่าวไว้ว่า “...ทางต่างประเทศเมื่อความปรากฏแพร่หลายว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามพพระราชนุหทัยเสด็จไปทอดพระเนตรต่างประเทศ เพื่อแสวงหาขนบธรรมเนียมที่ดีของฝรั่งมาใช้ในพระราชอาณาเขต ก็เป็นเหตุให้มีชาวต่างประเทศเกิดความนิยมและประสงค์จะไปมาค้าขายกับประเทศสยามมากขึ้น จะยกพอเป็นตัวอย่าง ดังเช่น ห้างแรมเซเว็กฟิลด์ซึ่งเป็นห้างทำเครื่องแต่งตัวตั้งอยู่ ณ เมืองกลั๊กตัดา⁸ พอเสด็จกลับก็ตามเข้ามาตั้งที่ตึกถนนบำรุงเมืองซึ่งสร้างใหม่ตรงวงเวียนสี่แยก รับทำเครื่องแต่งตัวอย่างฝรั่ง (คือเดิมของห้างแบดแมนในบัดนี้) และมีชาวต่างประเทศที่เข้า

มาตั้งทำการอย่างอื่นอีกหลายอย่าง แม้เรือไฟไปมารับส่งสินค้าและคนโดยสาร
ในระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองฮ่องกงก็เกิดขึ้นในสมัยนั้น”

และ อรรถนงค์ ทิพย์พิมล (2547 : 215) กล่าวว่า การเสด็จประพาส
สิงคโปร์และปัตตาเวียของรัชกาลที่ 5⁹ นั้นถือเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่าง
สยามกับชาวต่างประเทศ จนเป็นเหตุจูงใจให้ชาวต่างประเทศนิยมเข้ามาค้าขาย
ในสยามมาก

อนึ่ง การที่ชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขายในสยามนั้น เป็นผลสืบเนื่องมา
จากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ระหว่างอังกฤษกับสยาม ปี 2398/1855 ในสมัย
รัชกาลที่ 4 ทำให้มีการตั้งสถานทูตอังกฤษในกรุงเทพมหานคร ปี 2399/1856
ต่อมาได้ตั้งสถานกงสุลอังกฤษในเชียงใหม่ ปี 2427/1884 ทำให้มีการค้าข้ามแดน
พม่าขยายตัวมากขึ้น ทำให้คนในบังคับอังกฤษเข้ามาอยู่และค้าขายในเชียงใหม่
ลำปางมากขึ้น ทั้งพ่อค้าชาวพม่า ไทยใหญ่ อินเดีย

จากหลักฐานที่ปรากฏ พบว่า พ่อค้าชาวซิกข์เข้ามาในพระนครหลังจาก
ที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสอินเดีย 14 ปี สำหรับในเชียงใหม่ พ่อค้าชาวซิกข์เข้ามา
ในสมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์

จากปัญจาบสู่สยามและล้านนา

พ่อค้าชาวซิกข์เดินทางจากปัญจาบมาสู่สยามและล้านนาโดยใช้เส้นทาง
3 เส้นทางหลัก คือ เส้นทางแรกเป็นเส้นทางที่นายอีเซอร์ ซิงห์ เดินทางออกจาก
อินเดียแล้วเข้าพม่า (ย่างกุ้ง/เมะละและหม่ง) เนื่องจากพมามีพรมแดนติดต่อกับ

⁷ เป็นการเสด็จต่างประเทศ ครั้งที่ 2 ไปอินเดียและพม่า ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2414/1871
– 16 มีนาคม 2415/1872 ใช้เวลาเดินทาง 92 วัน ใช้เวลาในพม่า 4 วัน และในอินเดีย 47
วัน โดยเสด็จเมืองโกลกัตตา เดลี อัครา ลักเนาว์ มุมไบ พาราณสี สารนาถ

⁸ กัลกัตตาในสมัยนั้นเป็นเมืองหลวงของอินเดียในอาณานิคมอังกฤษ ปัจจุบันคือโกลกัตตา
เป็นเมืองหลวงรัฐเบงกอลตะวันตก

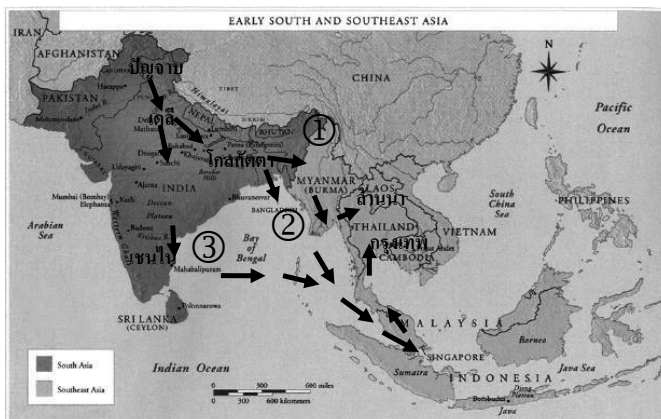
⁹ เสด็จประพาสสิงคโปร์และชวา (อินโดนีเซีย) 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี 2414/1871 และครั้งที่สอง
ในปี 2439/1896

¹⁰ พม่าทั้งหมดเป็นอาณานิคมอังกฤษ ในวันที่ 1 มกราคม 2429/1886 โดยรวมพม่าเข้าเป็น
มณฑลหนึ่งของอินเดีย

อินเดีย (อัสสัม มณีปุระ) ขณะนั้นพม่าเป็นอาณานิคมอังกฤษ¹⁰ จากพม่าเดินทางต่อมาจนถึงด่านแม่สอดแล้วขึ้นไปทางล้านนา หรือจากพม่าเข้าทางด่านแม่สาย แล้วลงมาเชียงใหม่

สำหรับเส้นทางที่สอง เป็นเส้นทางเรือจากเบงกอล¹¹ มาขึ้นฝั่งที่มะละกา ส่วนเส้นทางที่สาม เป็นเส้นทางที่ลงเรือจากเซินไน¹² มาขึ้นฝั่งที่มะละกา ทั้งสองเส้นทางเป็นเส้นทางติดต่อค้าขายโบราณ (ขณะนั้นมะละกาและมลายูตอนใต้เป็นอาณานิคมอังกฤษ¹³ ส่วนมลายูตอนเหนือยังคงเป็นพระราชเขตของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5) เมื่อมาขึ้นท่าที่มะละกาแล้ว ก็เดินทางเข้ามายังภาคใต้ของสยาม และขึ้นมายังพระนครศูนย์กลางของสยาม

การเดินทางออกจากปัญจาบ (ภาคเหนือ) เป็นเส้นทางบก สามารถโดยสารรถไฟ โดยออกจากหมู่บ้านเข้าสู่มณฑลสารเมืองศูนย์กลางของศาสนาซิกข์ แล้วลงมาเดลี จากนั้นมี 2 เส้นทาง คือ (1) จากเดลีไปโกลกัตตา (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) หรือ (2) จากเดลีไปเซินไน (ภาคใต้) การเดินทางออกจากอินเดียหากใช้เส้นทางโกลกัตตาสามารถเดินทางบกเข้าพม่าโดยผ่านเบงกอลตะวันออก อัสสัม มณีปุระ หรือจากโกลกัตตาแล้วลงเรือมายังมะละกา หากใช้เส้นทางเซินไน ก็จะลงเรือแล้วมาขึ้นท่าที่มะละกาเช่นกัน อันเป็นเส้นทางค้าขายโบราณ

แผนที่อินเดียและอุษาคเนย์ แสดงเส้นทางการเดินทางจากปัญจาบ
(ยุคอาณานิคมอังกฤษ) สู่อีสานและล้านนา

สยามและล้านนาในยุคนั้นกลายเป็นดินแดนที่มีชื่อเสียงทางการค้า เชื่อว่าพ่อค้าทั้งหลายน่าจะได้อินชื่อขณะค้าขายอยู่ในอินเดีย มะละกา และพม่า ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่จะมีพ่อค้าชาวซิกข์เดินทางเข้ามาอีกสักกลุ่มหนึ่ง สมามศรีคุรุสิงห์สภาพันทิกไ้วว่า พ่อค้าชาวซิกข์ในคนแรกที่เดินทางมาสยาม (นายภิราปาราม มาตาม) ได้นำมาพันธุ์ดีมาจำหน่าย ระหว่างที่พักอาศัยในพระนคร ได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 5 จึงน้อมเกล้าฯ ถวายม้าตัวโปรด จากนั้นเดินทางกลับปัญจาบ แล้วต่อมาได้ชักชวนญาติมิตรให้มาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในสยาม

การเข้ามาค้าขายในล้านนาของชาวซิกข์ หากชาวซิกข์เดินทางออกจากอินเดียทางตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว เส้นทางบังคับให้ต้องเดินทางเข้าพม่า (ย่างกุ้ง มะละแหม่ง) เมื่อเข้าพม่าแล้ว การเดินทางมายังสยามหรือล้านนาถือเป็นเส้นทางปกติของการค้าขายที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งเส้นทางเอื้อให้มาสู่ด่านแม่สอด พอมาถึงแม่สอดแล้ว จะมีทางเลือกสามทางคือ เลือกอยู่ที่แม่สอด เลือกลงมาพระนคร หรือเลือกขึ้นไปล้านนา ในสมัยนั้น การขึ้นไปเชียงใหม่จะมีอุปสรรคน้อยกว่าการลงมาที่พระนคร

เงื่อนไขบางประการที่ชาวซิกข์มุ่งสู่ล้านนา (ผ่านพม่า ไม่แวะสยาม) พม่ากับล้านนาติดต่อกันมานานมา มากกว่าที่ล้านนาติดต่อกับสยาม สรัสวดี อ๋องสกุล (2539 : 223) กล่าวว่า พม่าเคยปกครองล้านนาช่วงปี 2101/1558-2317/1774 ตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนอง แต่บางครั้งอยุธยาขึ้นมาก็ได้ เชียงใหม่ได้ กระทั่งในสมัยพระเจ้าตากสิน ล้านนาจึงเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อสยาม โดย สุเนตร ชุตินธรานนท์ (2547 : 417-418) วิเคราะห์ว่า ล้านนาติดต่อกับทะเลผ่านมะละแหม่ง มากกว่าจะเดินทางลงมายังอยุธยาและกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเชียงใหม่กับมะละแหม่งมีความสัมพันธ์มายาวนาน มะละแหม่งเสมือนเป็นประตูของเชียงใหม่

¹¹ เบงกอล (Bengal) ในปัจจุบันเป็นพื้นที่ 2 ประเทศ คือรัฐเบงกอลตะวันตก (West Bengal) ในอินเดีย ส่วนเบงกอลตะวันออก (East Bengal) เป็นสาธารณรัฐประชาชนบังคลาเทศ

¹² มัทราส (Madras) ปัจจุบันคือ เซนไน (Chennai) เมืองหลวงของรัฐทมิฬนาฑู อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย ติดกับอ่าวเบงกอล

¹³ มะละกาเป็นอาณานิคมอังกฤษเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2367/1824

ที่เชื่อมสู่อ่าวมะตะมะ และเชียงใหม่มักเสมือนเป็นศูนย์กลางของดินแดนตอนใน ที่เชื่อมต่อกับอ่าวมะตะมะ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เชียงใหม่มิใช่รู้จักของอังกฤษ หลังจากที่ได้ครอบครองพม่าได้ส่วนหนึ่งจากการทำสงครามครั้งแรก¹⁴ สรัสวดี (อ้างแล้ว : 464) ยังกล่าวอีกว่า มะละแหม่งเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญของพม่า สินค้าส่วนใหญ่ที่นำเข้ามาจากมะละแหม่งเป็นสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานของอังกฤษ

ยุคทองของการค้าในล้านนา เมื่ออังกฤษยึดตะนาวศรีได้ในปี 2369/1826 จึงส่งเสริมการค้าที่มะละแหม่งและค้นหาเส้นทางไปจีนโดยทางบก กระทั่งพม่าทั้งหมดเป็นอาณานิคมอังกฤษในปี 2429/1886 พม่ามีอาณาเขตติดต่อกับล้านนา จึงทำให้มีการค้าขายระหว่างล้านนากับอังกฤษและชาวพม่าที่เป็นคนในบังคับอังกฤษ โดยเฉพาะอังกฤษต้องการค้าไม้สักในล้านนาและพม่า (ฮอลล์, 2549 : 584-585, 600-601) จนต่อมาในปี 2432/1889 บริษัทบอมเบย์เบอร์มาเข้ามาตั้งสำนักงานที่เชียงใหม่

ขณะที่ กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2551 : 107-108) กล่าวว่า ในปี 2399/1856 มีการตกลงกันระหว่างรัฐบาลสยามกับอังกฤษ เรื่องการใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยอนุญาตให้ใช้เงินแถบ (รูปี¹⁵) เงินแท่ง ทองแท่ง เงินบาท เป็นสื่อกลางในการซื้อขาย สินค้าระหว่างพ่อค้าอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษกับพ่อค้าในล้านนาได้ ทำให้เงินรูปีที่ถูกออกโดยรัฐบาลอังกฤษที่มัทราส (เจนไน) แพร่หลายในล้านนา ต่อมาในปี 2430/1887 ได้มีการเปิดการค้าเสรี¹⁶ ระหว่างพมอแดนพม่าที่แม่สอด ทำให้ศูนย์กลางการค้าขายข้ามแดนของล้านนาอยู่ในมะละแหม่ง¹⁷ มีบรรดาพ่อค้าไทยใหญ่ เจี้ยว ฮ่อ อาศัยเส้นทางนี้ในการนำเข้าสินค้าจากพม่า และส่งออกสินค้าจากล้านนา¹⁸ โดยไม่มีการเสียภาษี สินค้าเข้ามาทางบกด้วยคาราวาน วัวต่าง ม้าต่าง และการหาบ

¹⁴ พม่ากับอังกฤษทำสงคราม 3 ครั้ง ครั้งแรก ปี 2369/1826 อังกฤษยึดยะไข่ ตะนาวศรี อัสสัม มณีปุระ (ปัจจุบันรัฐอัสสัม รัฐมณีปุระเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย) ครั้งที่สอง ปี 2395/1852 อังกฤษยึดหงสาวดี ครั้งที่สาม ปี 2429/1886 อังกฤษยึดพม่าได้ทั้งหมด

¹⁵ เงินสกุลรูปี (Rupee) เป็นเงินของอินเดีย

¹⁶ การเปิดการค้าเสรี (Free Overland Trade) ความตกลงโดยพระบรมราชโองการระหว่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ และเซอร์ เออร์เนสต์สาคาเดว ใน วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2430/1887

สร้อยดี (อ้างแล้ว : 466-467) กล่าวว่า ในช่วงปี 2443/1900 มีการเปลี่ยนเส้นทางส่งไม้ขนสักจากแม่น้ำสาละวินมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้ศูนย์กลางการค้าขายของล้านนาเปลี่ยนจากมะละแหม่งเป็นสยาม เพราะการขนส่งทางบกมีต้นทุนที่สูงกว่าทางน้ำ กระทั่งในปี 2459/1916 มีการเปิดการเดินรถไฟสายเหนือจากสยามถึงลำปาง และรถไฟมาถึงเชียงใหม่ในปี 2464/1921 ซึ่ง กนกวรรณ (อ้างแล้ว) กล่าวว่า การค้าทางบกระหว่างมะละแหม่งกับล้านนาเริ่มหมดความสำคัญลง เพราะรถไฟช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างล้านนากับสยามมากขึ้น ศูนย์กลางการค้าขายจึงย้ายจากเมืองมะละแหม่งสู่สยาม บทบาทเงินรูปในล้านนาลดลงจนกระทั่งมีการยกเลิกข้อตกลงว่าด้วยการเปิดการค้าเสรีระหว่างพรมแดนพม่าที่แม่สอดในปี 2467/1924

ดังนั้น การเข้ามาค้าขายของชาวซิกข์โดยเดินทางผ่านพม่าเมื่อศตวรรษที่แล้ว จึงเป็นช่วงพอดิบพอดีกับเศรษฐกิจของเชียงใหม่ที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำปิงในเชียงใหม่ในปี 2453/1910 พระราชยาเจ้าดารารัศมีสร้างตลาดวโรรสใกล้ริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก (ตลาดวโรรสได้เฉลิมฉลองครบ 100 ปี ในปี 2553/2010) และมีการสร้างสะพานนวรัฐข้ามแม่น้ำปิงในปีเดียวกัน จึงทำให้เป็นโอกาสทองของการค้าขายในเชียงใหม่ของชาวต่างประเทศ รวมทั้งชาวซิกข์ด้วย จากประเด็นนี้เองจึงทำให้พบชาวซิกข์ทำการค้าและเปิดร้านค้าค้าอยู่ในตลาดวโรรสหรือบริเวณริมแม่น้ำปิงเป็นหลัก

ชาวซิกข์ : สร้างบ้านตั้งร้านและดำรงศาสนาในสยามและล้านนา

จากการศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการค้าขายของชาวซิกข์ พบว่า ชาวซิกข์รุ่นแรกที่เข้ามาค้าขายในสยามและล้านนาถือได้ว่าเป็นรุ่นบุกเบิก โดยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการค้าขายลักษณะหาบเร่ แวเจือ (ในพระนคร) และ

¹⁷ มะละแหม่ง ปัจจุบันคือเมะลาลัง เป็นเมืองหลวงรัฐมอญของพม่า อยู่ติดกับอ่าวเมะตะมะ เคยเป็นเมืองท่าที่อังกฤษส่งเสริม

¹⁸ สินค้าขาเข้าจากมะละแหม่ง ได้แก่ เกลือทะเล เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้า ด้าย น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข เครื่องใช้ทำด้วยโลหะ มีด และภาชนะอื่นๆ ส่วนสินค้าขาออกเป็นของป่า ได้แก่ ครั่ง หนังสัตว์ งา เขาสัตว์ เป็นต้น

ส่วนใหญ่เป็นการขายผ้า บางส่วนเริ่มต้นจากการเป็นลูกจ้างไปก่อนจนเมื่อสามารถเก็บหอบรอบบริบได้บ้างแล้ว ทำให้ชาวซิกข์รุ่นแรกหรือรุ่นที่สองเริ่มเช่าหรือซื้อร้านค้าในเขตตลาดเปิดเป็นร้านขายผ้า

ชาวซิกข์รุ่นแรกๆ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเริ่มกับกลุ่มสมทบ กลุ่มแรกเริ่มเป็นชาวซิกข์กลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามา ส่วนกลุ่มสมทบเป็นชาวซิกข์ที่เดินทางตามเข้ามาในภายหลัง หลังจากที่ชาวซิกข์กลุ่มแรกเข้ามาอยู่ได้สักระยะหนึ่ง เนื่องจากชาวซิกข์ในกลุ่มแรกเริ่มได้ส่งข่าวเล่าเรื่องกลับไปยังบ้านพร้อมกับเชิญชวนหรือต้องการคนมาช่วยค้าขาย ซึ่งมักจะเชิญชวนบรรดาญาติมิตรเป็นหลัก

ชาวซิกข์ในกลุ่มแรกเริ่มมักเป็นผู้ชาย ทั้งเป็นผู้ที่มีครอบครัวแล้วและเป็นหนุ่มโสด กลุ่มหนุ่มโสดมักจะมาแต่งงานหลังจากที่เข้ามาอยู่ในไทยแล้ว ส่วนในกลุ่มสมทบบ้างทั้งชายหญิง ทั้งเด็กผู้ใหญ่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีถิ่นกำเนิดมาจากเมืองเดียวกัน การเดินทางเข้ามาสมทบดังกล่าวทำให้ความเป็นครอบครัวของชาวซิกข์ในต่างถิ่น คือในสยามและล้านนา เกิดความสมบูรณ์และถือว่าเป็นการย้ายถิ่นฐานอย่างชัดเจน

ศตวรรษชาวซิกข์ในล้านนา (เชียงใหม่)

พ่อค้าชาวซิกข์จากปัญจาบเข้ามาค้าขายในล้านนา โดยเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ปี 2448/1905 และเข้ามาอยู่ในลำปาง ปี 2473/1930 นอกจากนี้ ยังพบว่าชาวซิกข์อาศัยอยู่ในอีกหลายพื้นที่ เช่น แพร่ ลำพูน เชียงราย ซึ่งพบว่ามีครุฑวราที่เชียงรายได้ด้วย ทว่าในการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งหลักคือเชียงใหม่กับลำปาง

ชาวซิกข์ในเชียงใหม่ บริเวณที่ชาวต่างประเทศอาศัยอยู่เป็นกลุ่มหรือเป็นชุมชนคือ บริเวณริมแม่น้ำปิงทิศตะวันออก โดยเฉพาะตำบลวัดเกตในปัจจุบัน เนื่องจากทั้งสองฝั่งบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งเศรษฐกิจของเชียงใหม่ เป็นจุดจอดเรือสินค้าของบรรดาพ่อค้าต่างๆ ในศตวรรษที่แล้ว

วรวิมล ชัยรัตน์ (2543 : 18-27) กล่าวว่า ย่านการค้าวัดเกตเป็นศูนย์กลางความเจริญดั้งเดิมของริมแม่น้ำปิง มีประชาชนอาศัยอยู่สองฝั่งจนเป็นชุมชนใหญ่เป็นศูนย์รวมของชาวต่างประเทศหลายศาสนา เช่น ชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนา

พุทธและอิสลาม ชาวอังกฤษที่เข้ามาค้าไม้ของบริษัทบอร์เนียว ชาวขมุจากลาว และชาวซิกข์จากปัญจาบ แต่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนพุทธ ทำให้ย่านดังกล่าวเป็นที่ตั้งศาสนสถานของ 4 ศาสนา คือ โบสถ์ชาวคริสต์ มัสยิดชาวมุสลิม ครุฑวาราชาวซิกข์ และวัดพุทธของชาวเชียงใหม่ท้องถิ่น

สมาคมศรีคุรุสิงห์สถาปนาขึ้นที่ไว้ว่า หลังจากทีนายอีเชอร์ ซิงห์ เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ปี 2448/1905 จากนั้นมีชาวซิกข์เข้าเพิ่มอีก 4 ครอบครัวคือ นายรัตตัน ซิงห์ นายเกียน ซิงห์ นายวารีอาม ซิงห์ นายอมารดาส ซิงห์

หนึ่งศตวรรษแห่งครุฑวาราเชียงใหม่ จากปัญจาบสู่แม่น้ำปิง ครุฑวาราที่เก่าแก่ที่สุดในไทยคือครุฑวาราเชียงใหม่ ก่อตั้งในปี 2450/1907 หรือหลังจากที่มีชาวซิกข์เข้ามาอยู่รวมกัน 5 ครอบครัว ซึ่งตามหลักศาสนาซิกข์แล้วจะสามารถตั้งครุฑวาราเพื่อปฏิบัติศาสนกิจได้ จึงทำให้มีการจัดตั้งครุฑวาราที่ริมถนนเจริญราษฎร์ในตำบลวัดเกต พื้นที่อยู่ติดกับวัดเกตการาม (หลังวัด) ใกล้ฝั่งแม่น้ำปิง ปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 60 ตารางวา ในครั้งแรกนั้นได้สร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวมีลานกว้างเป็นที่ประกอบพิธีเจริญธรรมและสวดมนต์

ในปี 2452/1909 มีชาวซิกข์เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่มากขึ้น สถานที่ปฏิบัติศาสนกิจจึงคับแคบ ต่อมาได้บูรณะครุฑวาราขึ้นใหม่ในพื้นที่เดิม สร้างเป็นอาคารสองชั้น ชั้นล่างเป็นที่โถงเทพื้นซีเมนต์และชั้นบนเป็นพื้นไม้ ซึ่งซื้อไม้มาจากอำเภอฝายสะแกเค็ด ต้นละ 4 รูปี ขณะนั้นมีนายวีชวาระ ซิงห์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลครุฑวารา ต่อมาปี 2457/1914 มีศาสนจารย์ชื่อ นายราม ซิงห์ มาประจำครุฑวาราเป็นระยะเวลานาน จากนั้นในปี 2518/1975 ได้ทำการบูรณะใหม่โดยสร้างเป็นอาคารถาวรกระทั่งในปี 2552/2009 ชาวไทยซิกข์ในเชียงใหม่ได้จัดงานเฉลิมฉลองครุฑวาราเชียงใหม่ครบ 102 ปี ปัจจุบันมีการปฏิบัติศาสนกิจสัปดาห์ละครั้ง จัดขึ้นในตอนเช้าวันเสาร์

ในช่วงเดียวกันนั้น ปี 2453/1910 มีการสร้างตลาดวโรรสบริเวณริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก เชื่อมต่อจากตลาดต้นลำไยที่เป็นตลาดดั้งเดิม ทำให้พื้นที่ทางการค้าขายได้ขยายกว้างขวาง ก่อให้เกิดความเจริญในชุมชนบ้านช้างม้อย จนส่งผลมาถึงความเป็นตลาดในปัจจุบัน และทำให้มีร้านขายผ้าของชาวซิกข์สองฝั่งถนนช้างม้อย

ตามที่ ฮาร์ราม ซินี (2547 : 84-93) ชาวอินเดียที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ เมื่อตอนเป็นเด็ก (ราวปี 2485/1942 – ประมาณการโดยผู้ศึกษา) กล่าวว่า ชาวอินเดียในรุ่นแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่มีประมาณสิบครอบครัว อาศัยอยู่หลังตลาดวโรรส (ทางเข้าศาลเจ้าจีน) ค้าขายผ้าในตลาดวโรรส ตลาดต้นลำไย เพราะได้เครดิตและคำแนะนำจากผู้อาวุโสชาวอินเดียที่มาสร้างเนื้อสร้างตัวในกรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อพบดีชาวอินเดียคือ นายโมตี รัม ได้สร้างบ้านตึกแถวที่สี่แยกถานินทร์ ทำให้ในขณะนั้นมีชุมชนชาวอินเดียสองแห่ง

ในขณะที่ร้านผ้าของชาวซิกข์ตั้งอยู่ในตลาดวโรรสหรือบ้านช้างม้อย (แม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก) แต่ครุฑวราที่ตั้งอยู่ในย่านวัดเกต (แม่น้ำปิงฝั่งตะวันออก) ทำให้ชาวซิกข์จะต้องข้ามฝั่งไปมาโดยอาศัยสะพานไม้หรือซัวไม้ที่เชื่อมบ้านวัดเกตกับบ้านช้างม้อย เรียกกันว่าซัวไม้สักหมอสึก (สร้างโดยนายแพทย์ เอ็ม เอ ซีค) ในปี 2427/1884 ต่อมาซัวไม้ก็ผุพังไปตามกาลเวลา จนในปี 2509/1966 นายโมตี รัม เจ้าของร้านผ้าเชียงใหม่สตรีได้สร้างเป็นสะพานคอนกรีตชื่อ “จันทร์สมอนุสรณ์” เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับภรรยา จึงทำให้ผู้คนทั่วไปนิยมเรียก “ซัวแซก”

ชาวซิกข์ในลำปาง พ่อค้าชาวซิกข์ในลำปางตั้งร้านผ้าบนถนนทิพย์ช้างซึ่งเป็นถนนใกล้แม่น้ำวัง เช่นเดียวกับบรรดาพ่อค้าชาวจีน สมัยนั้น นายวรวิราม ชิงห์ ได้เปิดร้านขายผ้าชื่อ “วีระไทย” ส่วนนายยากัด ชิงห์ เช้าตึกเปิดร้าน “ยากัด ชิงห์” ในปี 2478/1935 ซึ่งนายยากัด ชิงห์ เคยอยู่ที่นครราชสีมาแล้วย้ายมาลำปาง มีพ่อตาเป็นชาวอินเดียและแม่ยายเป็นชาวล้านนาผู้มีเชื้อทางเจ้านายฝ่ายเหนือ ทำการค้าขายส่งผ้าในล้านนาและสะสมทุนจากการรับแลกเปลี่ยนเงินรูปจากกลุ่มพ่อค้าคนเมืองกับกลุ่มที่จะใช้เงินรูปซื้อผืนจากจีน

จากการเปิดร้านขายผ้าของชาวซิกข์ที่ลำปางในช่วงสมัยนั้นกลายเป็นที่รู้จักและเป็นทีนิยมของชาวท้องถิ่นในลำปาง จนกล่าวกันว่า (กิตติศักดิ์, อ้างแล้ว) “ลำปางยังไม่มีร้านขายผ้า จึงขายดีชนิดที่ชาวบ้านจากนอกเมืองมาเคาะประตูร้านเรียกซื้อผ้ากันตั้งแต่ตีสามตีสี่”

ครุฑวาราลำปาง หลังจากที่ทางพระนครได้จัดตั้งศาสนสถานสมาคมศรีสุริยงให้สถาปนาแล้ว ในปีถัดมา 2476/1933 ได้จัดตั้งครุฑวาราลำปาง โดยสมาคมศรีสุริยงให้สภาระบุว่า เดิมตั้งอยู่เลขที่ 113-115 ถนนสายกลาง อำเภอเมืองลำปาง

ด้วยการบริจาคที่ดินของนายวรีอาม ซิงห์ และเมื่อมีชาวซิกข์มาอาศัยอยู่ในลำปางมากขึ้น จึงได้สร้างครุฑวาราแห่งใหม่ในปี 2535/1992 โดยย้ายมาอยู่ที่เลขที่ 106/1-3 ถนนทิพย์ช้าง (อำเภอเมืองลำปาง)

ปัจจุบันครุฑวาลาลำปางมีการจัดปฏิบัติศาสนกิจสัปดาห์ละครั้ง จัดตอนเช้าของวันอาทิตย์ เนื่องจากชาวไทยซิกข์ในลำปางรุ่นปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและมีจำนวนครัวเรือนไม่มากนัก

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีชาวซิกข์ตั้งถิ่นฐานที่แพร่ด้วย โดยเฉพาะบุคคลสำคัญคือ นายสันติ ทักราล อดีตองคมนตรีและอดีตประธานศาลฎีกา เป็นชาวไทยซิกข์ที่บรรพบุรุษได้เข้ามาค้าขายผ้าและตั้งถิ่นฐานอยู่ในแพร่ ขณะที่ในแม่สอดก็มีชาวซิกข์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดนไทยพม่า ซึ่ง จักรพันธ์ ชัดชุมแสง (2543 : 58) กล่าวว่า มีชาวซิกข์ชาวฮินดู ชาวมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในย่านเดียวกันคือบริเวณที่เป็นศูนย์กลางความเจริญของแม่สอดในอดีต โดยชาวซิกข์อาศัยการเช่าบ้านของชาวมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ ชาวซิกข์ในแม่สอดเป็นพ่อค้าที่มีฐานะร่ำรวย

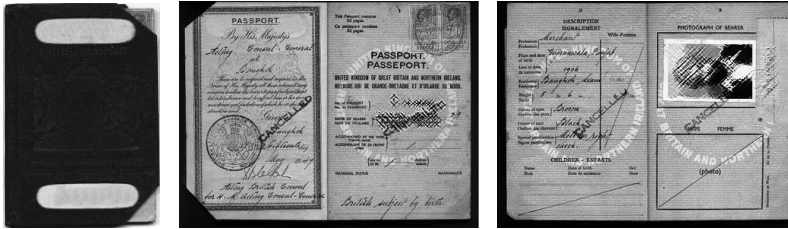
ชาวซิกข์ในพระนคร จากปัญจาบสู่เจ้าพระยา

ชาวซิกข์รุ่นแรกๆ ที่เข้ามาพระนครในตอนแรกกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ เช่นบริเวณลำเพ็ง บ้านหม้อ ราชวงศ์ สุขุมวิท จนเมื่อมีการสร้างตึกแถวริมถนนพหลุ์ขึ้นในปี 2441/1898 ทำให้ชาวซิกข์เข้าไปจับจองเพื่อเปิดร้านขายผ้าและสินค้านำเข้าจากอินเดีย จนกลายเป็นย่านการค้าผ้าในพระนคร (จนถึงปัจจุบัน)

โดยชาวซิกข์ในรุ่นแรกๆ ที่เข้ามายังสยามนั้นเป็นผู้ถือ “หนังสือเดินทางของอังกฤษ” (British Passport) เมื่อเข้ามาพำนักอยู่ในพระนครจะต้องขึ้นทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐคือสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง โดยจะได้รับ “ใบแทนใบสำคัญถิ่นที่อยู่” (Duplicate of Certificate of Residence) และจะสามารถเดินขายในพระนครได้ต้องมีใบอนุญาต “บัตรเร่ขาย” นอกจากนี้ ยังมีเอกสารอื่นอีก หากสาระสำคัญอยู่ในเอกสารทั้งสามฉบับนี้

การถือเอกสารต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวซิกข์ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ จากกรณีศึกษา พบว่า เอกสารสำคัญทั้งสามฉบับมีข้อมูลอันเป็นสาระที่น่าสนใจหลายประการ ได้แก่

ประเด็นแรก การถือหนังสือเดินทางของอังกฤษ เนื่องด้วยอินเดียอยู่ในอาณานิคมอังกฤษ ชาวซิกข์จึงเป็นคนในบังคับอังกฤษที่สามารถเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่และค้าขายในสยามและล้านนาได้อย่างเสรี เป็นไปตามสนธิสัญญาเบาว์ริง หนังสือเดินทางชี้ให้เห็นว่าชาวซิกข์เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่อย่างถูกต้อง

หนังสือเดินทางของชาวซิกข์ในรุ่นแรกๆ

ที่เข้ามาสยาม เป็นหนังสือเดินทางของอังกฤษ “British Passport”

ประเด็นที่สอง “ใบแทนใบสำคัญถิ่นที่อยู่” ในเอกสารฉบับนี้ได้แสดงข้อมูลประวัติของผู้ถือใบฯ พบว่า มีสาระสำคัญน่าสนใจ 5 ประเด็น คือ สถานที่เกิด การเข้ามาประเทศไทย ลักษณะการเดินทาง ที่อยู่ในพระนคร และสถานภาพการสมรส ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ใบแทนใบสำคัญถิ่นที่อยู่ของชาวซิกข์ในรุ่นแรกๆ ในพระนคร

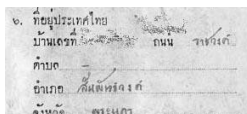
๔. พกบัตรขึ้นจาก ป.อินเดีย (พ.ศ.๒๔๔๙)
๕. เขตมาในระเทศไทย เมื่อวัน
เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๙
โดยพยาน ก.ก.โพธิ์เทศ
ก.พ.พ. ๒๔๔๙
ปรเทศ... สหพันธรัฐอินเดีย

ข้อ 4 ที่เกิด คือ “กรุงรวันลา ป.อินเดีย (พ.ศ.2449)”

ความหมาย เกิดที่เมืองกรุงรวันลา ประเทศอินเดีย (ปีเกิด พ.ศ.2449/ค.ศ.1906)

ข้อ 5 เข้ามาในประเทศไทย เมื่อ “วันที่ 27 เดือนธันวาคม พ.ศ.2475”

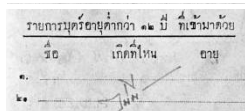
โดยพยาน “ร.ก.โพธิ์เทศ” จังหวัด “ป็นัง” ประเทศ “สหพันธรัฐมลายู”

ข้อ 6 ที่อยู่ประเทศไทย คือ

ถนน “ราชวงศ์” อำเภอ “สัมพันธวงศ์” จังหวัด “พระนคร”

รายการบุตรอายุต่ำกว่า 12 ที่เข้ามาด้วย ชิดคร่อมโดยระบุว่าไม่มี

จากกรณีศึกษาดังกล่าวพบว่า สถานที่เกิดของพ่อค้าชาวซิกข์คือเมือง กุจร์นาลา (Gujranwala) ปัจจุบันอยู่ในปากีสถาน สอดคล้องกับที่ อินทรีา ซาฮีร์ (2534 : 151) กล่าวไว้ว่า ส่วนใหญ่ชาวซิกข์ในไทยมากกว่าร้อยละ 70 เป็นผู้ที่ มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณเมืองกุจร์นาลาและเมืองเชคุปุระ (Shekhu Pura) เมื่อ ทั้งสองเมืองรวมอยู่ในปากีสถานหลังการแบ่งประเทศแล้ว ทำให้ชาวซิกข์อพยพ ออกมา

ส่วนการเดินทางเข้ามาในไทยในปี 2475/1932 โดยมาทางพม่าใน มาเลเซีย เมื่อเข้ามาในพระนครแล้ว ได้พักอาศัยอยู่บนถนนราชวงศ์ และสำหรับ กรณีศึกษานี้เดินทางมาเพียงคนเดียว ยังไม่ได้สมรส ตามที่ใน “รายการบุตร” ระบุ ว่า “ไม่มี” เพราะชาวซิกข์ในรุ่นแรกๆ มักจะเป็นหนุ่มโสดหรือเป็นหัวหน้าครอบครัว ที่มาเพียงคนเดียว ขณะที่ผลการศึกษาของ อินทรีา (อ้างแล้ว : 152) ยังกล่าวอีก ว่า ในช่วงระยะปี 2490/1947-2500/1957 เป็นการอพยพเข้ามาทั้งครอบครัว (ชาว ซิกข์กลุ่มสมทบ) และได้รับความช่วยเหลือจากชาวซิกข์ที่เข้าอยู่ก่อนแล้ว

ประเด็นที่สาม ใบอนุญาต “บัตรเร่ขาย” ลงนามโดยนายกเทศมนตรี กรุงเทพมหานคร (ในสมัยนั้น) ชาวซิกข์จะต้องพกบัตรนี้อยู่เสมอตามข้อความที่ ปรากฏในหน้าบัตร “ขณะทำการเร่ขายต้องนำบัตรนี้ติดตัวไปด้วยเพื่อให้เจ้าหน้าที่ ตรวจ” มีสาระสำคัญน่าสนใจ 2 ประเด็น คือ ประเภทสินค้าที่เร่ขาย ระบุว่า “ผ้า” ซึ่งชาวซิกข์เริ่มต้นจากการเดินเร่ขายผ้า ส่วนที่อยู่ของพ่อค้าชาวซิกข์นั้นคือ “ถนนวัง บุรพา” จากเอกสารเป็นการต่ออายุบัตรในปี 2502/1959 แสดงให้เห็นว่ามีการย้าย ที่พัก (อย่างน้อย 1 ครั้ง) จากถนนราชวงศ์มายังถนนวังบุรพา โดยเป็นการย้ายเข้า มาอยู่รวมกลุ่มกันของชาวซิกข์ เนื่องจากอยู่ใกล้คูศรวา (พาหุรัด) ทำให้สะดวก ที่จะปฏิบัติงาน และตลาดผ้าพาหุรัดกลายเป็นแหล่งการค้าผ้าในพระนครที่ กำลังเจริญเติบโต

บัตรเร่ขาย (สำหรับชาวซิกข์ในรุ่นแรกๆ ที่เร่ขายในพระนคร)

เมื่อมีชาวซิกข์เข้ามาอาศัยอยู่ในพระนครได้ระยะหนึ่งแล้ว ชาวซิกข์เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติศาสนกิจ จึงได้รวมกลุ่มกันสร้างครุฑวาราขึ้น สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา ระบุว่า ในปี 2455/1912 ได้สร้างครุฑวาราชั่วคราวขึ้นที่บริเวณบ้านหม้อ โดยขอเช่าบ้านเรือนไม้ 1 คูหา แล้วสร้างที่ประดิษฐานพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ¹⁹ แต่เนื่องจากสถานที่ไม่สะดวกต่อการปฏิบัติศาสนกิจทุกวัน จึงกำหนดปฏิบัติศาสนกิจเพียงสัปดาห์ละครั้งและในวันสำคัญทางศาสนาซิกข์

ในปีถัดมา 2456/1913 มีชาวซิกข์เข้ามาอาศัยในพระนครมากขึ้น จึงได้ย้ายครุฑวารามาอยู่ที่บริเวณหัวมุมถนนพารุตและถนนจักรเพชร โดยขอเช่าบ้านหลังใหญ่ ทำให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ทุกวัน ต่อมาในปี 2475/1932 ชาวซิกข์ได้รวบรวมทุนทรัพย์ซื้อที่ดินแปลงหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์และก่อสร้างเป็นตึกสามชั้น (พื้นที่ปัจจุบัน) โดยใช้ชื่อว่า “ศาสนสถานสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา”

ต่อมาในปี 2479/1936 ได้มีการเปิดใช้ถนนสุขุมวิท (กรุงเทพมหานคร-สมุทรปราการ) สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ชาวซิกข์ส่วนหนึ่งก็ได้อาศัยอยู่บริเวณนั้นด้วย (เดิมเคยมีครุฑวาราที่สมุทรปราการ) จนเมื่อประเทศไทยเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2504/1961 ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่ง อินทรา (อ้างแล้ว : 169-170) กล่าวว่า มีเงินทุนและชาวต่างประเทศเข้ามาในไทย ทำให้เกิดความต้องการที่พักอาศัย และทำให้ชาวซิกข์ที่มีที่ดินในย่านสุขุมวิทเริ่มทำการก่อสร้างอาคารชุด

¹⁹ พระศาสดาในศาสนาซิกข์มี 10 พระองค์ ตั้งแต่ปี 2012/1469-2251/1708 (รวม 239 ปี) จากนั้นมีการสถาปนาพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบเป็นพระศาสดาในรัชกาลของชาวซิกข์ (หรือกล่าวได้ว่าในขณะนั้นศาสนาซิกข์ไม่มีศาสดาในรูปบุคคล)

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 กำหนดให้สมาคมหรือองค์กรต่างๆ ต้องไปยื่นคำร้องขอจดทะเบียนใบอนุญาตต่อสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคมศรีครูสิงห์สภาจึงได้ดำเนินการไปตามขั้นตอน

ครั้นที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง บริเวณย่านพาหุรัดได้รับความเสียหายจากการทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตร หลังจากสงครามสิ้นสุดลง (หลังปี 2488/1945) ทางรัฐบาลได้ปรับปรุงพื้นที่โดยสร้างตลาดให้เอกชนเช่าเพื่ออยู่อาศัยและค้าขาย ทำให้มีชาวจีนในสำเพ็งส่วนหนึ่งเข้ามาจับจองพื้นที่ด้วย

จนในปี 2506/1963 รัฐบาลได้จัดรูปแบบขององค์การทางศาสนาขึ้นใหม่ โดยออกเป็นกฎของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องไปจดทะเบียนกับกรมศาสนา ทำให้สมาคมศรีครูสิงห์สภาได้รับการรับรองจากรัฐบาล ศาสนาซิกข์จึงถือเป็นศาสนาหนึ่งในสังคมไทย

ครุดวารากรุงเทพมหานครในปัจจุบันถือเป็นศาสนสถานของชาวซิกข์ที่ใหญ่ที่สุดของไทย มีการปฏิบัติศาสนกิจทุกวัน นอกจากชาวไทยซิกข์แล้ว ยังมีชาวซิกข์จากอินเดียและนานาประเทศมาร่วมปฏิบัติศาสนกิจด้วย เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของชาวซิกข์ในไทย วันหยุดเสาร์อาทิตย์และวันสำคัญทางศาสนาซิกข์ จะมีชาวไทยซิกข์ทุกกลุ่มไปปฏิบัติศาสนกิจ ทำให้กลายเป็นสถานที่พบปะของพี่น้องชาวไทยซิกข์ไปโดยปริยาย

²⁰ ชาวซิกข์เริ่มใช้ศาสนสัญลักษณ์ 5 ประการ (5k) ตั้งแต่ปี 2242/1699 สมัยพระศาสดาคุรุโควินทสิงห์ซาฮิบ (พระองค์ที่ 10) ในภาษาปัญจาบเรียกว่า ปัญจ กะการ (Panj Kakaar) เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง ความเป็นหนึ่งเดียวของประชาคมซิกข์ การเรียกว่า 5k เพราะอักษรแรกของคำศัพท์ทั้งห้าเป็นตัว ก (K) ได้แก่ (1) เกศา คือผมยาวที่บำรุงรักษาอย่างสะอาดและไม่ตัดหรือโกนอย่างเด็ดขาด (2) กังฆะ คือหวีไม้สำหรับเสียบผมและทำความสะอาดผม (3) กาวา คือกำไลข้อมือเหล็กกล้า (4) กากาชา คือกางเกงในขาสั้น (5) กิรปาน คือกริช เป็นอาวุธคู่กาย ใช้ปกป้องตนเองและผู้ที่ย่อนแอ

ลักษณะบางประการของชาวซิกข์ในสยามและล้านนา

เมื่อพิจารณาอัตลักษณ์ (identity) และความเป็นสังคมวัฒนธรรมของชาวซิกข์ท่ามกลางความเป็นสังคมไทยและสังคมท้องถิ่นจากศตวรรษที่แล้วสู่ทศวรรษปัจจุบัน พอจะแบ่งได้ 4 อย่าง คือ อัตลักษณ์ชาวซิกข์ (Sikh identity) อัตลักษณ์ชาวปัญจาบ (Punjabi identity) อัตลักษณ์ชาวอินเดีย (Indian identity) และอัตลักษณ์ชาวไทยซิกข์ (Thai Sikh identity) อัตลักษณ์เหล่านี้มีอยู่และยืดหยุ่นไปตามบริบท โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

อัตลักษณ์ชาวซิกข์ มาจากศาสนวินัยในศาสนาซิกข์ กล่าวคือการเป็นชาวซิกข์ที่สมบูรณ์ต้องปฏิบัติตามศาสนวินัยและต้องรักษาศาสนสัญลักษณ์ 5 ประการ หรือเรียกว่า “5ก”²⁰

เมื่อชาวซิกข์รุ่นแรกๆ อพยพย้ายถิ่นฐานจากปัญจาบเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามและล้านนาแล้ว ก็ยังคงปฏิบัติตามศาสนกิจและปฏิบัติตามศาสนวินัยอย่างเคร่งครัด ดังนั้น การรักษาศาสนสัญลักษณ์และการตั้งครุฑวาราขึ้นในตามเมืองต่างๆ ที่มีชาวซิกข์อาศัยอยู่ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนของการแสดงอัตลักษณ์ชาวซิกข์นอกถิ่นปัญจาบ จนกระทั่งในปัจจุบัน การแสดงอัตลักษณ์ด้วยศาสนสัญลักษณ์ของชาวไทยซิกข์ซึ่งเป็นช่วงรุ่นที่ 3-5 ก็ยังคงปฏิบัติตามอย่างบรรพบุรุษ แต่อาจจะไม่เข้มข้นเท่ากับความชาวซิกข์รุ่นแรกๆ (รุ่นที่ 1-2) กล่าวคือ ลูกหลานชาวไทยซิกข์บางส่วนจะตัดผมโกนหนวดเครา และไม่โพกผ้าที่ศีรษะ

อัตลักษณ์ชาวปัญจาบหรือชาวอินเดียในสยามและล้านนา ชาวอินเดียที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและค้าขายอยู่ในสยามและล้านนามีหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มศาสนาและกลุ่มถิ่นกำเนิดซึ่งมาจากรัฐต่างๆ แต่ไม่ว่าจะเป็นชาวอินเดียที่นับถือศาสนาซิกข์หรือฮินดูต่างก็มีวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน จุดร่วมก็คือความเป็นชาวอินเดียหรือวัฒนธรรมอินเดียนั่นเอง ทั้งนี้ เนื่องจากชาวอินเดียที่เข้ามาอาศัยอยู่มีจำนวนไม่มากนัก หรือเรียกได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย การรวมกลุ่มโดยอาศัยบริบทของความเป็นชาวอินเดีย ทำให้กลุ่มสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ อาจจะทั้งเพื่อความอยู่รอดและเพื่อความสามารถทางการค้า ดังที่ ฮารีราม (อ้างแล้ว) ชาวอินเดียในเชียงใหม่เคยกล่าวไว้ว่า “เราจะร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญและประเพณีทางศาสนาด้วยกันเสมอ”

เฉพาะในเชียงใหม่และลำปาง ชาวอินเดียที่เป็นชาวปัญจาบมี 2 กลุ่ม ศาสนาคือชาวซิกข์กับชาวฮินดู จตุรมุมทั้งสองกลุ่มได้แก่ภาษาอาหารการแต่งกาย บุคลิกภาพ ตามที่ ฮารีราม (อ้างแล้ว) กล่าวว่า “ชาวอินเดียในยุคนี้ไม่น่าจะแต่งตัว ในชุดประจำชาติเสมอ ถ้าเป็นสตรี ถ้าไม่ใช่ชุด紗หรีก็จะใส่ชุด Salwar Kamee²¹” และถ่ายทอดภาษาแม่ให้แก่ลูกหลานด้วย “ชาวอินเดียจะพูดและสอนภาษา อินเดียให้กับลูกๆ” ภาษาที่ใช้สื่อสารกันมักจะเป็นภาษาฮินดีและภาษาปัญจาบ²² โดยปกติชาวซิกข์จะพูดภาษาปัญจาบเป็นภาษาแม่

จากการเก็บข้อมูลสนามในปี 2553/2010 ที่เชียงใหม่และลำปาง พบว่า ในการปฏิบัติศาสนกิจของชาวซิกข์นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ สตรีแต่งกายแบบชาวปัญจาบ มีการทำอาหารแบบปัญจาบ เฉพาะที่ลำปางซึ่งสังคมชาวอินเดียมีขนาดเล็ก ทำให้จตุรมุมของกลุ่มคนสองศาสนาคือความเป็นอินเดียและปัญจาบ ชาวซิกข์เข้าร่วมพิธีที่เทวสถานพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีของชาวฮินดู ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีการอาศัยเกื้อกูลระหว่างกัน

การปรับตัวของชาวซิกข์ในสยามและล้านนา ในตลาดผ้าในศตวรรษที่ผ่านมา นั้น บรรดากลุ่มพ่อค้ามีทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวอินเดีย เมื่อการทำการค้าร่วมกัน จึงจำเป็นที่จะต้องสื่อสารระหว่างกัน พ่อค้าชาวซิกข์ต้องเรียนรู้ทั้งภาษาวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น และของกลุ่มชนอื่นๆ รอบข้างโดยเฉพาะชาวจีน ทำให้สามารถพูดได้หลายภาษา การคบค้าสมาคมกันก็ทำให้เกิดความเป็นมิตรและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

ลูกหลานชาวไทยซิกข์ใช้ภาษาปัญจาบและ/หรือภาษาฮินดีสื่อสารกัน ในครอบครัวญาติมิตร ควบคู่กับการใช้ภาษาไทยและ/หรือภาษาท้องถิ่นเช่น คำเมือง²³ กับคนไทยหรือคนท้องถิ่น และยังใช้ภาษาอังกฤษได้ดี เนื่องจากลูกหลาน

²¹ ชุด Salwar Kamee เป็นชุดของชาวอินเดียในภาคเหนือ สำหรับชุดสตรีแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือเสื้อที่มีความยาวถึงระดับเข่า กางเกงหลวม และผ้ายาวสำหรับพาดไหล่หรือใช้คลุมศีรษะ

²² อินเดียมีภาษาราชการ 22 ภาษา ภาษาฮินดี (Hindi) เป็นภาษาหลักอินเดีย ภาษาปัญจาบ (Punjabi) เป็นภาษาหลักในรัฐปัญจาบ

ส่วนใหญ่ถูกส่งไปเรียนที่อินเดีย โดยมักจะเริ่มเรียนในโรงเรียนไทยก่อนแล้วจึงส่งไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่อินเดีย ทำให้ได้เรียนรู้ทั้งภาษาและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษโดยตรง การส่งลูกหลานกลับไปเรียนที่อินเดียนั้นดูจะเป็นเรื่องปกติในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สุเทพ สุริยาอมฤต (2552) กล่าวว่า ช่วงปิดเทอม เด็กจะต้องกลับมาเยี่ยมครอบครัว ที่ยวบินกลับเมืองไทยล้วนมีแต่เด็กไทยอินเดีย จนแทบจะเรียกว่าเหมาลากลับบ้านกัน

ชาวซิกข์ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาลูกหลานเป็นอย่างมาก สมาคมศรีคุรุสิงห์สภาได้จัดตั้ง “โรงเรียนซิกข์วิทยาลัย” ในปี 2494/1951 เน้นการสอนหลายภาษา ได้แก่ ภาษาไทย อังกฤษ ฮินดี ปัญจาปี และเน้นสอนเกี่ยวกับศาสนาศึกษา แรกเริ่มโรงเรียนตั้งอยู่ในคูคตวารากรุงเทพมหานคร ต่อมามีนักเรียนมากขึ้น จึงย้ายไปสร้างโรงเรียนที่สมุทรปราการ โดยที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล ต่อมาสมาคมฯ ได้จัดตั้ง “โรงเรียนไทยซิกข์นานาชาติ” ที่สมุทรปราการ เปิดสอนตามระบบโรงเรียนอินเตอร์เนชันแนล

ชาวซิกข์กับการค้า : **อัตลักษณ์ชาวอินเดียโดยชาวสยามและล้านนา** คนไทยทั่วไปเมื่อกล่าวถึง “แขก” (ไม่เฉพาะแขกซิกข์) มักจะนึกถึง “แขก” ชาย “ผ้า” จึงทำให้ชาวกรุงนึกถึง “พาดูร์ด” และคนเมื่อนึกถึง “ตลาดวโรรส” ซึ่งได้กลายเป็นภาพที่คุ้นตา สืบเนื่องมาจากอาชีพของชาวซิกข์รุ่นแรกๆ ในศตวรรษที่ผ่านมา

หากแต่ในทศวรรษปัจจุบัน ลูกหลานชาวไทยซิกข์รุ่นที่ 3-5 ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นและได้ศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ที่หลากหลาย ประกอบกับกระแสโลกในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ชาวไทยซิกข์รุ่นปัจจุบันหันไปประกอบอาชีพต่างๆ มากขึ้น เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวและการโรงแรม ธุรกิจเทคโนโลยีและการสื่อสาร หรือเป็นลูกจ้างในบริษัทข้ามชาติเพราะมีความสามารถทางภาษาและความรู้เฉพาะด้าน

เฉพาะกรุงเทพมหานครในทศวรรษปัจจุบัน ร้านผ้าส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของชาวไทยซิกข์รุ่นที่ 2-4 โดยมีลูกหลานส่วนหนึ่งยังคงจะสืบทอดกิจการและ

²³ คำเมือง คือภาษาท้องถิ่นภาคเหนือของไทย

ปรับปรุงรูปแบบการค้าไปตามยุคสมัย ขณะที่ลูกหลานอีกส่วนหนึ่งหันไปประกอบอาชีพต่างๆ หรือเข้าไปทำธุรกิจอื่นๆ โดยไม่สืบทอดกิจการค้าผ้า ผู้ศึกษาจึงคาดการณ์ว่าแนวโน้มการค้าผ้าของชาวไทยซิกข์ในห้วงทศวรรษหน้าน่าจะลดน้อยลงอีกมาก

ชาวไทยซิกข์ : ส่วนหนึ่งในสังคมไทย หลังจากสามารถสร้างครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจจากการค้าผ้าในสังคมไทยได้แล้ว ชาวไทยซิกข์ก็มอบน้ำใจกลับคืนสู่สังคมเช่นกัน โดยผ่านการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม ด้วยสำนึกกว่าเป็นคนไทย ในการช่วยเหลือสังคมถือเป็นการปฏิบัติตามศาสนวินัย ดังนั้น สมาคมศรีคุรุสิงห์สภาจึงเข้าไปช่วยเหลือและพัฒนาสังคมไทยในด้านต่างๆ อยู่เสมอ เช่น การบริจาคสิ่งของให้กับพื้นที่ทุรกันดารหรือพื้นที่ประสบภัย ส่วนทางยุวสมาคมไทยซิกข์ได้จัดการเดิน-วิ่งการกุศล “ไทยซิกข์มินิมาราธอน” ตั้งแต่ปี 2535/1992 เพื่อนำเงินรายได้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย และมูลนิธิพระศาสดาคุรุนานักเทพได้มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนโดยไม่มีข้อผูกมัดอันเป็นการให้ตามหลักศาสนา

สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา บันทึกไว้ว่า “ปัจจุบันนี้ชาวซิกข์แห่งเมืองเชียงใหม่รู้สึกภูมิใจที่ตัวเองเป็นชาวไทย ที่นับถือศาสนาซิกข์อย่างมั่นคง และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และพร้อมที่จะร่วมพัฒนาสังคมประเทศชาติ เช่นเดียวกับชาวไทยอื่นๆ โดยทั่วไปเช่นกัน”

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทย และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยซิกข์ในมิติของการรับใช้สังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และโดยไม่ประชาสัมพันธ์ตามหลักศาสนวินัยของศาสนาซิกข์

สาระสุดท้าย

กว่าหนึ่งศตวรรษที่ชาวซิกข์จากปัญจาบเข้ามาตั้งถิ่นฐานและค้าขายในไทย ได้สร้างครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ตามเมืองต่างๆ โดยสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก และสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสรองได้อย่างราบรื่น แม้ว่าจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงความเป็นซิกข์ สืบเนื่องจากหลักศาสนาซิกข์ การเปลี่ยนแปลงมีค่าเท่ากับการละเมิดศาสนวินัย

การนับถือศาสนาซิกข์ชาวซิกข์ไม่มีปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่ศาสนาในไทย เพราะเน้นการสืบทอดมรดกทางศาสนาตามรอยบรรพบุรุษในปัญหา เป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จำนวนผู้นับถือศาสนาซิกข์ในไทยที่มีเพิ่มมากขึ้นจึงมาจากรฐานของครอบครัวชาวไทยซิกข์ การสืบทอดอัตลักษณ์ที่มีแกนมาจากหลักศาสนา รวมถึงการแต่งกาย การสร้างบุคลิก ความรู้สึกนึกคิด และภาษาซึ่งใช้ภาษาปัญจาบีในการสวดมนต์

จากการค้าขายผ้าในศตวรรษที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มักจะเริ่มจากเร่ขาย จนสามารถตั้งร้านขายผ้า และกลายเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างฐานะได้ การขายผ้าของชาวซิกข์ในสังคมไทยจึงกลายเป็นภาพลักษณ์ที่รู้จักกันโดยทั่วไป หากแต่ในอนาคตภาพลักษณ์ที่คนไทยคุ้นเคยนี้อาจจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ในขณะที่ชาวซิกข์เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทยและมีความแตกต่าง แต่ชาวซิกข์สามารถปรับตัวและต่อรองกับสังคมไทยได้อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย อยู่อย่างสันติ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและให้ความร่วมมือต่อสังคมไทยตามวาระโอกาสทั้งในฐานะความเป็นพลเมืองและถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. (2551). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองนครลำปาง**. ใน ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บก.), 2 ฟากแม่น้ำวังฝั่งนครลำปาง (หน้า 103-123). ลำปาง: เทศบาลนครลำปาง ศูนย์วิทยพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ลำปาง และกลุ่มลูกหลานสืบสายสกุลเจ้าเจ็ดตน.
- กรุณา กุศลาลัย และ เรืองอุไร กุศลาลัย. (2542). **อินเดียอนุทวีปน่าทึ่ง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- กิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล. (2553). **กาดกองต้าย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองลำปาง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง : หจก.บุรีรัตน์ธารา.
- จักรพันธ์ ชัดชุมแสง. (2543). **ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า** : สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการดำรงชาติพันธุ์.วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา. (2530). **ความทรงจำของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าจางจิตรถนอม ดิศกุล.
- ทนายทอง ทองเกษม. (2548). **การศึกษาพัฒนาการของชุมชนการค้าของชาวต่างประเทศในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนสำเพ็งและชุมชนพาหุรัด**. เอกสารการศึกษาเฉพาะบุคคล ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงษ์ธาดา วุฒิกิรณ และ พูนเกษ จันทกานต์. (2536). **ชุมชนไทยเชื้อสายอินเดียในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ.
- มานิตย์ คณะโต. (2536). **การตั้งถิ่นฐานของชาวอินเดียในเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชโมฮาน คานธี. (2551). **ล้างแค้นกับสมานฉันท์ : สู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้**. แปลโดย ทวีศักดิ์ เผือกสม และ ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ลำจุล ฮวบเจริญ. (2551). **เมื่อเงาจักรวรรดินิยมปกคลุมสยามและล้านนาในความทรงจำ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ The Knowledge Center.
- วรวิมล ชัยรัตน์. (2547). **วัดเกตในวาระแห่งการเปลี่ยนแปลง**. ใน ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ (บก.), **เชียงใหม่ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21** (หน้า 18-27). เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่.
- สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. วิถีแห่งซิกข์. [ม.ป.ท.] : [ม.ป.ป.]. (เอกสารตีพิมพ์)
- สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. [ม.ป.ท.] : [ม.ป.ป.]. (แผ่นพับ)
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2539). **ประวัติศาสตร์ล้านนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุนทร ชูตินทรานนท์. (2547). **รัชกาลที่ 5 กับอังกฤษและพม่า ร.5 เสด็จพม่า พ.ศ.2414 (ค.ศ.1872)**. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล (บก.), **รัชกาลที่ 5 : สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป** (หน้า 147-148). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- อรอนงค์ทิพย์พิมล. (2547). การเสด็จประพาสสิงคโปร์และมลายู : พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จประพาสต่างประเทศ. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอรอนงค์ทิพย์พิมล (บก.), **รัชกาลที่ 5 : สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป** (หน้า 215). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อินทรา ซาอีร์. (2534). **บทบาทของสมาคมศรีนครสิงห์สภาในสังคมไทย (พ.ศ.2475-2525)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2546). **เครือข่ายพ่อค้าชาวอินเดียในสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. 2400-2490**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฮอลล์, ดี.จี.อี. (2549). วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ (แปล). ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บก). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สุวรรณภูมิ – อุษาคเนย์ภาคพิสดาร**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ฮาริราม ไชนี และคณะ. (2547). เชียงใหม่ในสายตาชาวภาคเชื้อสายอินเดีย. ใน สุภาภรณ์ อาภาวิชชุดม และ ดวงจันทร์ อาภาวิชชุดม เจริญเมือง (บก.), **เรื่องเล่าจากภาค เล่ม 1** (หน้า 84-93). เชียงใหม่: มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมือง.
- Digital Arts and Sciences Corp. (1996). **South Asia and South – East Asia Map**. ค้นเมื่อวันที่ 1 March 2011, จาก <http://instructional1.calstatela.edu/bevans/art101/art101b-0-india/WebPage-Full.00001.html>.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2001). **2008 Report on International Religious Freedom - Thailand**. ค้นเมื่อวันที่ 19 May 2011 , จาก <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48d5cbcec.html> .
- _____. (2546). **ครุฑวารา ลำปาง**. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2553, จาก <http://www.lampang108.com>.

สถานทูตอังกฤษกรุงเทพมหานคร. (2553). **ประวัติสถานทูตอังกฤษ**. ค้นเมื่อวันที่

1 เมษายน 2554, จาก <http://ukinthailand.fco.gov.uk/th/about-us/>.

สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. (2547). **ชาวไทยซิกข์**. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2553, จาก

http://www.thaisikh.org/sikhism/gurdwarachiangmai_th.php.

การสัมภาษณ์ (ชาวอินเดียซิกข์, ชาวไทยซิกข์, ชาวไทยอินเดีย)

S.S.Phool. Chief Operation Officer บริษัท Chaz Insurance Brokers (กรุงเทพมหานคร). สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554.

จันทร์ดา ดาวาร์. กรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2552.

ดาวิณ นารูลา. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุภูมิวิทย์. สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2552.

นโรตัม ซิงห์ นารังค์. อดีตกรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. 16 ธันวาคม 2552.

พันธุรัช จาวะลา. เจ้าของร้านจันทร์สโตร (ลำปาง). สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553.

โมฮัน โซนี่. เจ้าของร้านวันชัย (ลำปาง). สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553.

รวี ปาตียา. ผู้จัดการร้านอาหาร Indian Host (กรุงเทพมหานคร). สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554.

รีต้า อโรรา. เจ้าของร้านอินเดียสโตร (ลำปาง). สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2553.

สุเทพ สุริยาอมฤทธิ. กรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.

สุบิน ปาตียา. CEO. บริษัท Suvitech (กรุงเทพมหานคร). สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554.

สุวรรณ สิงห์ใจดี. อดีตนายกสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2552.

สัตยะพล สัจเดชะ. นักกฎหมาย. สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2552.-